

## Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij?

Een kwalitatieve studie over het traject van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder

Charlotte Maene\*<sup>1</sup>

### Samenvatting

Binnen deze studie wordt het traject van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder geëxploreerd. Het theoretisch kader tracht verder te bouwen op de klassieke theorie over *maternal gatekeeping* (Allen & Hawkins, 1999) door het denkkader verder te ontwikkelen, zodat het beantwoordt aan de huidige maatschappelijke context waarbij het nieuw samengesteld gezin niet langer een uitzonderlijke praktijk is (Kind & Gezin, 2010).

Enerzijds ligt de nadruk op de perceptie van moeders over het stiefmoederschap. Hierbij is er ambiguïteit wanneer ideeën over moederschap (Hays, 1996) en genderrollen (Reger, 2001) niet op elkaar afgestemd zijn. Anderzijds wordt er gefocust op welke manier deze definiëring over stiefmoederschap gebruikt wordt om de aanwezigheid van een stiefmoeder te evalueren. Er wordt nagegaan welke factoren aanleiding geven tot een bepaalde strategie van *maternal gatekeeping* (partnerschap, manager, gereserveerd, vijandschap).

Deze motivaties en interventies worden in kaart gebracht aan de hand van achttien diepte-interviews met moeders die uit de echt gescheiden zijn. De betrokken gezinnen kenden verschillende verblijfsregelingen, maar hoofdzakelijk spendeerden de kinderen evenveel tijd bij de vader en bij de moeder. Deze gezinnen bevonden zich in verschillende fases van het echtscheidingsproces. Interviews werden afgenomen in drie verschillende dataverzameling rondes waarbij de methode van de *grounded theory* (Glaser & Strauss, 1967) gevolgd werd.

### Kernwoorden

nieuw samengesteld gezin, *maternal gatekeeping*, moederschap, stiefmoederschap, gender

\* charlotte.maene@ugent.be

<sup>1</sup> Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent

## Inleiding

Echtscheiding is vandaag geen vreemde noch uitzonderlijke praktijk meer (Kind & Gezin, 2016). Al vanaf de jaren zeventig kan een gestage groei in het aantal echtscheidingen in België opgemerkt worden (Algemene directie statistiek en economische informatie, 2014). Sinds de piek in 2008 kan een graduele daling in het aantal echtscheidingen in Vlaanderen opgemerkt worden. Hoewel een meerderheid van de kinderen opgroeit binnen het klassieke kerngezin, groeit een stijgend aantal kinderen op in een nieuw samengesteld gezin (Kind & Gezin, 2014). Het maatschappelijk belang van deze nieuwe gezinsvorm waarbij ouderschap niet enkel gebaseerd is op biologische verwantschap maar ook sociaal geconstrueerd wordt, neemt toe. Aangenomen dat het gezin nog steeds de primaire opvoedingscontext biedt voor kinderen, is het dus zinvol om de organisatie van ouderschap binnen deze binucleaire gezinsvormen te bestuderen.

De Belgische wetgeving stelt het biologisch ouderschap centraal (Sodermans & Vanassche, 2015) waarbij ouders na de scheiding sinds 1995 samen het ouderlijk gezag uitoefenen. Vanaf 2006 werd het kunnen uitoefenen van een gelijke ouderrol voor vaders en moeders nog scherper gesteld door een expliciete voorkeur voor het verblijfsco-ouderschap. Dit laat zich in de praktijk zien als een duidelijke voorkeur voor de ‘week-om-week-regeling’ (Sodermans & Vanassche, 2015). Momenteel is de moeder de dominante ouder bij de verdeling van verblijfsregelingen na de scheiding, maar het aandeel van het verblijfsco-ouderschap is al sterk toegenomen en zal in de toekomst vermoedelijk blijven toenemen (Sodermans, Vanassche & Matthijs, 2013). Hierdoor wordt niet alleen de rol van de vader na een echtscheiding belangrijker, maar ook de betrokkenheid van stiefmoeders bij de opvoeding van de kinderen wordt belangrijker.

Onderzoek toont aan dat de rol van de stiefmoeder complexer is dan die van de stiefvader (Vanassche, Sodermans & Mathijs, 2011; Vanassche & Matthijs, 2013; Ganong, Coleman, Jamison & Feistman, 2015). Enerzijds lijkt er een maatschappelijke verwachting te bestaan om zorgtaken op te nemen tegenover de stiefkinderen, anderzijds worden stiefmoeders weinig geraadpleegd in verband met beslissingen over het gedrag van de stiefkinderen, geplande bezoeken en alimentatie (Levin, 1997; Sodermans et al., 2013). Stiefmoeders rapporteren hoofdzakelijk over een gesloten houding van de biologische moeder ten aanzien van hun zorgtaken in het gezin van de vader (Henry & McCue, 2009). Recent onderzoek toont aan dat moeders inderdaad onder strikte voorwaarden de zorg door stiefmoeders lijken toe te laten (Ganong, Coleman, Jamison & Feistman, 2015) en beiden onderhouden een betere relatie met elkaar wanneer er verblijfsco-ouderschap is (Vanassche & Matthijs, 2013). De onderzoeksliteratuur ontbeert echter een gedetailleerd inzicht in de dynamiek tussen de moeder en de stiefmoeder (Pasley & Garneau, 2012; Ganong & Coleman, 2017).

Om dit proces beter in kaart te brengen, wil deze studie de theorievorming over ‘*maternal gatekeeping*’ (Allan & Hawkins, 1999) in een nieuw daglicht plaatsen. Er kan gesteld worden dat de huidige onderzoekstraditie focust op strategieën van ‘*ma-*

*maternal gatekeeping*' tegenover vaders, zowel in interactie tussen als binnen gescheiden gezinnen (Kulik & Tsoref, 2010; Weaver & Coleman, 2010; Gaunt, 2008; Trinder, 2008; Schmeekle, 2007; McBride, Brown, Bost, Shin, Vaughn & Korth, 2005; Fagan & Barnett, 2003). Onderzoekers wijzen altijd op het belang van genderideologie en moederidentiteit, maar de betekenis van beide concepten wordt weinig toegelicht binnen deze studies. Deze concepten vormen de basis van de klassieke theorievorming over '*maternal gatekeeping*' en een interessante denkoefening biedt zich aan wanneer gatekeeping getheoretiseerd wordt tussen de moeder en de stiefmoeder.

Vrouwen binnen onze samenleving worden gesocialiseerd om zorgende taken op te nemen binnen en buiten het gezin (Reger, 2001; Hays, 1996). Dit patroon wordt voor de Belgische samenleving grotendeels bevestigd (Glorieux & Van Tienoven, 2016). Toch kunnen vrouwen in dialoog met hun omgeving ervoor kiezen in meer of mindere mate deze identiteit uit te spelen (West & Zimmerman, 1987), waardoor de rol van moeder en stiefmoeder supplementair tot oppositioneel tegenover elkaar kunnen komen te staan. De centrale onderzoeksvraag van deze studie is het identificeren van de strategieën van *maternal gatekeeping* door biologische moeders ten aanzien van de stiefmoeder. Daarbij is er niet enkel aandacht voor het genderspecifieke karakter van deze dyade maar ook voor structurele en relationele gezinskenmerken.

---

### *Maternal gatekeeping* binnen het nieuw samengesteld gezin: naar een aangepaste theorie

Uitdagingen binnen het nieuw samengesteld gezin kennen een andere dynamiek dan deze binnen het klassieke kerngezin (Coleman, Fine, Ganong, Downs & Pauk, 2001). Zo bestaat er al een ouder-kinddynamiek als het nieuwe gezin zich vormt. Daarnaast krijgen niet alleen stiefouders maar ook niet-residentiële ouders toegang tot de zorg. De vorming van een nieuw samengesteld gezin gaat samen met radicale veranderingen in de leefomstandigheden van ouders en kinderen. De theorievorming van '*maternal gatekeeping*' wordt verbonden aan deze unieke dynamiek.

Het begrip '*maternal gatekeeping*' wordt gedefinieerd door Allen en Hawkins (1999) als de voorkeur en poging van moeders om de vaderlijke participatie bij huishoudelijke taken en kindzorg af te remmen. Aanvankelijk wordt dit dus benaderd als een remmende dynamiek binnen het gezinssysteem waarbij de moeder als manager en de vader als helper optreedt in de zorg voor de kinderen. Deze moeders maken de normen over hoe de zorg binnen het gezin verloopt en houden daarbij de eindverantwoordelijkheid. Ze bevestigen de eigen identiteit als moeder en hebben het idee dat er gedifferentieerde genderrollen bestaan binnen het gezin (Allen & Hawkins, 1999). Om strategieën van *maternal gatekeeping* empirisch te herkennen, moet men aandachtig zijn voor de mate waarin moeders andere zorgverstrekkers stimuleren dan wel beperken om mee te helpen in de zorg voor de kinderen en hoeveel controle ze willen en kunnen houden over dit proces (Puhlman & Pasley, 2013). Dit geeft niet alleen aanleiding tot

remmende, maar ook passieve en open strategieën. Deze laatste studie ligt in de lijn met ander recent onderzoek over *maternal gatekeeping* (Ganong et al., 2015; Weaver & Coleman, 2010), dat benadrukt om *maternal gatekeeping* als relationeel concept te benaderen met aandacht voor de bredere gezinscontext.

De klassieke theorie wijst op het belang van genderideologie en moederidentiteit als motivaties voor het stellen van poortwachtersgedrag. Toch kan dit moeilijk bevestigd worden door voorgaand onderzoek. Dit toont aan dat het belang van de kinderen voor de moeder (Trinder, 2008; Weaver & Coleman, 2010) samen met de tevredenheid over de zorg van de vader en het eigen functioneren als moeder (Weaver & Coleman, 2010; Schoppe-Sullivan, Altenburger, Lee, Bower & Kamp Dush, 2015) de belangrijkste voorspellers zijn van een remmende strategie van *maternal gatekeeping*. Het belang van traditionele genderideologie kon slechts in één studie bevestigd worden (Kulik & Tsoref, 2010). Nieuwe inzichten hierover bieden zich aan wanneer *gatekeeping* onderzocht wordt tussen de moeder en de stiefmoeder, aangezien beide vrouwen gesocialiseerd worden binnen het culturele schema van de 'moederschapsmythe' (Hays, 1996). Deze 'mythe' vestigt zich op de aanname dat vrouwen optreden als primaire verzorgers en dit zowel binnen als buiten het gezin. Ook vrouwen die geen biologische moeder zijn, ervaren de sociale norm dat zij als verzorger moeten optreden. Dit wordt door Reger (2001) het 'moedermandaat' genoemd.

Onderzoek toont aan (Schmeeckle, 2007; Sodermans & Vanassche, 2015) dat zowel moeders als stiefmoeders zorgtaken opnemen voor de kinderen binnen een nieuw samengesteld gezin en dat over het algemeen de taakverdeling en tijdsbesteding binnen Vlaamse (en ook gescheiden) gezinnen volgens de traditionele taakverdeling verloopt, waarbij vrouwen het grootste deel van de gezinsarbeid verrichten (Van Tienoven & Glorieux, 2015; Sodermans & Vanassche, 2015). Dat moeders en stiefmoeders zich genderconform gedragen, heeft niet louter te maken met de genderspecifieke socialisatie of een efficiënte taakverdeling binnen gezinnen. Het uitspelen van een traditionele rol als moeder/vrouw zorgt voor identiteitsbevestiging (Van Tienoven & Glorieux, 2015), wat een belonend effect heeft. Daarbovenop kan het de positie van de actor binnen een bepaald domein (hier het gezin) versterken (Ganong & Coleman, 2017; West & Zimmerman, 1987).

Binnen het nieuw samengesteld gezin moet een moeder zich in haar exclusieve rol niet alleen positioneren tegenover haar ex-man of haar nieuwe partner, maar ook tegenover een andere vrouw. Onderzoek dat deze dyade bestudeerde, toont aan dat moeders de dominante positie als primaire zorgverstrekker willen behouden en hierin erkend willen worden (Ganong et al., 2015). Hoewel een traditionele opvatting over gender en moederschap in een klassiek kerngezin zou leiden tot een gesloten vorm van *maternal gatekeeping* ten aanzien van de vader, geeft dit in een nieuw samengesteld gezin aanleiding tot een open strategie ten aanzien van de stiefmoeder omdat deze als bondgenoot gezien wordt wanneer er ontevredenheid is over de zorg van de vader (Ganong et al., 2015). Wanneer een stiefmoeder de exclusieve rol van de moeder te veel bedreigt, mede door een andere opvoeding te hanteren ten aanzien van haar stiefkinderen, proberen moeders de betrokkenheid van de stiefmoeder te beperken of duidelijke grenzen te stellen (Ganong et al., 2015).

## De dyade moeder – stiefmoeder binnen het grotere gezinssysteem: over loyaliteit

Tussen ouders en kinderen bestaat een vorm van existentiële loyaliteit (Michielsen, Steenackers & Mulligen, 2010) doordat ouders leven geven aan hun kinderen. Deze loyaliteit zorgt ervoor dat ouders en kinderen willen voldoen aan elkaars verwachtingen. Existentiële loyaliteit of loyaliteit op basis van bloedverwantschap is echter niet de enige vorm van loyaliteit die kinderen en ouders ervaren. Binnen het nieuw samengesteld gezin wordt loyaliteit ook verworven door de stiefouders, dit als medeopvoeders en als partners. Wanneer verwachtingen haaks tegenover elkaar staan, treden loyaliteitsproblemen op. Kinderen positioneren zich tussen de nieuwe partnersystemen van hun ouders en kunnen op basis van hun perceptie over deze verwachtingen en hun idee over de machtsverdeling tussen hun ouders, de relaties binnen het gezin beïnvloeden.

Kinderen willen namelijk zorgzaam zijn voor beide ouders (Krasner & Joyce, 2010) en verwachten van stiefouders eerder een vriend-stiefouderrol (Orchard & Solberg, 1999; Ganong, Coleman & Jamison, 2011). Het mandaat dat stiefouders krijgen, wordt niet enkel beïnvloed door de verwachtingen hierover in het gezin maar ook door enkele situationele factoren, zoals de leeftijd van de kinderen wanneer de stiefouder betrokken wordt en de tijd die de stiefouder kan doorbrengen met de kinderen (Ganong, Coleman & Jamison, 2011). De stiefouder mag de kinderen niet de indruk geven de ouder te willen vervangen. De exclusieve rol gebaseerd op biologisch ouderschap lijkt dus niet alleen voor de moeder belangrijk, maar ook voor de kinderen. Kinderen beïnvloeden de perceptie van hun ouders door controle uit te oefenen op de mate en de manier waarop informatie uitgewisseld wordt tussen beide gezinssystemen. Dit laatste is belangrijk voor moeders in het bepalen van hun strategie ten aanzien van de stiefmoeder. Voorgaand onderzoek (Ganong et al., 2015) toont aan dat moeders de verhalen van hun kinderen als primaire bron gebruiken om zich een beeld te vormen van de betrokken stiefmoeder.

Uit de voorgaande paragrafen wordt duidelijk hoe loyaliteit zich manifesteert tussen ouders en kinderen en welke complexe positie stiefouders innemen binnen deze relaties. Niet alleen voor kinderen kunnen er tegenstrijdige verwachtingen zijn, ook voor ouders en stiefouders kan het nieuw samengesteld gezin voor uitdagingen zorgen. Biologische ouders willen de belangen van de kinderen gaan beschermen. Hiervoor is het belangrijk dat ideeën tussen ex-partners uitgewisseld worden. Het wordt ook verwacht vanuit de Belgische wetgeving dat ouders *samen* blijven opvoeden (Sodermans & Vanassche, 2015). Dit blijkt in de praktijk geen evidentie. Onderzoek toont aan dat gescheiden ouders met verblijfsco-ouderschap weinig met elkaar communiceren over de opvoeding van hun kinderen (Vanassche & Matthijs, 2013). Hoewel deze regeling bedoeld is om het samen opvoeden van biologische ouders te versterken, blijkt dit in de praktijk dus niet te kloppen. Een oudersysteem waar ouders regelmatig met elkaar in contact staan en waarbij er een gemeenschappelijke strategie afgesproken wordt m.b.t. de dagelijkse opvoeding, kan een bescherming bieden tegen loyaliteits-

en opvoedingsproblemen eigen aan uitdagingen binnen het nieuw samengesteld gezin (Coleman et al., 2001; Golish, 2003).

Regelmatig communiceren en verblijfsco-ouderschap hebben wel een positieve impact op de relaties met stiefouders. Dat is niet alleen zo voor moeders en vaders met hun nieuwe partner, maar ook voor de relatie tussen de moeder en de stiefmoeder. Alhoewel ouders vandaag de dag veel vaker overleggen met de betrokken stiefouders, worden stiefmoeders toch minder geraadpleegd dan stiefvaders (Vanassche & Matthijs, 2013). Daarbovenop zorgt de betrokkenheid van een stiefvader met kinderen voor een frequentere en betere communicatie tussen ex-partners, terwijl de betrokkenheid van een stiefmoeder met kinderen net een omgekeerde impact lijkt te hebben (Vanassche & Matthijs, 2013). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vaders met een nieuwe relatie, uit loyaliteit die ze voelen voor hun nieuwe partner en stiefkinderen, ook die belangen willen gaan beschermen. De kans is echter groot dat biologische vaders evenveel tijd of meer tijd doorbrengen met hun stiefkinderen dan met hun biologische kinderen, waardoor ze eerder dan moeders met stiefkinderen een 'bewaak- en beschermstrategie' toepassen (Coleman et al., 2001), die resulteert in striktere grenzen tussen beide gezinssystemen. Deze strategie lijkt parallellen te hebben met strategieën van *maternal gatekeeping* die moeders hanteren na echtscheiding (Schoppe - Sullivan et al., 2015). Deze onderzoeksresultaten tonen aan dat de aanwezigheid van een stiefmoeder een complexere impact heeft op de familierelaties dan de betrokkenheid van stiefvaders.

Het bovenstaande theoretische kader toont de enorme complexiteit waarmee het nieuw samengesteld gezin benaderd moet worden. De theorie van *maternal gatekeeping* biedt een kader om over rollen van ouders en de grenzen die hieraan verbonden zijn na te denken. De dynamiek tussen een moeder en een stiefmoeder wordt in de bestaande literatuur nog te weinig onderzocht. Deze studie bouwt hierop verder door de strategieën in kaart te brengen die gebruikt worden door moeders tegenover stiefmoeders om hun betrokkenheid toe te laten of te beperken. Of de stiefmoeder als bedreiging dan wel als partner gezien wordt, is verbonden aan de ideeën van de moeder over gender en moederschap. Uit voorgaand onderzoek kan verwacht worden dat beide vrouwen zorg kunnen en willen opnemen (Reger, 2001; Glorieux & Van Tienoven, 2016), maar dat de rol van de stiefmoeder beperkter zal zijn (Hays, 1996; Ganong et al., 2015). Naast deze kerndimensies van *maternal gatekeeping* is het ook niet onbelangrijk om aandachtig te zijn voor de derde dimensie, namelijk de tevredenheid over de zorg van de vader. De idee dat een vader al dan niet opvoedingsondersteuning nodig heeft, kan een invloed hebben op hoe de moeder de rol van de stiefmoeder percipieert (Ganong, et al., 2015). Tot slot leert het systeemtheoretisch denken ons dat ook andere gezinsleden de dynamiek beïnvloeden (Coleman et al., 2001). Het in kaart brengen van *maternal gatekeeping* betekent ook focussen op de manier waarop de moeder al dan niet de ruimte krijgt van andere (stief)ouders om de betrokkenheid van stiefmoeders te sturen.

## Onderzoeksopzet

Er wordt gebruikgemaakt van een *grounded theory*-benadering (Glaser & Strauss, 1967) van kwalitatieve data-analyse waarbij het cyclische karakter van dataverzameling en -analyse, het theoretisch selecteren van cases en de constant-vergelijkende methode centraal staan (Mortelmans, 2013). Hoewel dataverzameling en -analyse dus afzonderlijk van elkaar worden toegelicht, wisselden beide elkaar af in de praktijk.

Er werd gewerkt met een theoretische en doelgerichte steekproeftrekking (Mortelmans, 2013). Om een antwoord te kunnen bieden op de onderzoeksvraag, werd de onderzoekspopulatie afgebakend tot gescheiden moeders die minimaal een gezagscoouderschapsregeling vastgelegd hebben waarbij de kinderen regelmatig contact hebben met de vader en moeder. Een bijkomende en noodzakelijke voorwaarde was dat er in het gezin van de vader een stiefmoeder betrokken is met wie de kinderen ook contact hebben. Enkele cases binnen het onderzoek wijken af van deze beschrijving omdat de gezinssituatie tussen het moment van de scheiding en het interview al veranderd was. Om respondenten te verzamelen, werd een uitnodigingsbrief verspreid via sociale media. Deze brief focuste naast een korte uitleg over het onderzoek ook op de ethische aspecten van vertrouwelijkheid en anonimiteit. Alle interviews werden volledig geanonimiseerd waarbij de respondenten zelf hun pseudoniem konden kiezen.

Naast de oproep via sociale media, werd er ook gewerkt met een sneeuwbalsteekproef (Mortelmans, 2013) omwille van het vluchtige karakter van de sociale media, het gevoelige onderzoeksthema en om meer heterogeniteit in de steekproef te krijgen. De respondenten werden uitgenodigd om binnen het eigen netwerk gescheiden moeders aan te spreken die ook in aanmerking kwamen voor het onderzoek en volgens hen net een gelijkaardige of erg verschillende ervaring hadden bij de vorming en het samenleven in een nieuw samengesteld gezin.

In totaal werden 21 diepte-interviews afgenomen, waarvan er drie uitsluitend als pilot gebruikt werden om de eerste versie van de topiclijst te verfijnen en achttien interviews theoretisch geanalyseerd werden. Binnen de totale steekproef, de eerste en tweede dataverzamelingsronde samengenomen, was de gemiddelde leeftijd veertig jaar. De jongste respondent was 26 en de oudste respondent 55. De duur van het huwelijk van de respondenten in de steekproef was gemiddeld tien jaar. In dertien van de achttien gezinnen was vanaf het begin na de scheiding een stiefmoeder betrokken in het gezin van de vader. Slechts in twee gezinnen was er gedurende de periode na de scheiding meer dan één stiefmoeder aanwezig. De algemene trend binnen deze steekproef is dat er een daling was in het contact met de vader enige tijd na de scheiding. Deze kenmerken zijn niet noodzakelijk een representatie van de algemene trend in de populatie.

Tijdens de kwalitatieve diepte-interviews werd tijdens de eerste dataverzamelingsronde gebruikgemaakt van een topiclijst (Mortelmans, 2013). Deze is opgebouwd uit vijf fases waarbij het de bedoeling was om zo inductief mogelijk te werk te gaan. Eerst wordt de gezinssituatie in kaart gebracht via een genogram. Vervolgens hebben

de vragen betrekking op de persoonlijke levenssfeer van de moeder (verloop van de echtscheiding, huidige relatie met de biologische vader en kinderen). Daarna wordt de perceptie en houding tegenover de stiefmoeder uitgebreid geëxploreerd. De topiclijst werd na de eerste dataverzamelingsronde aangepast. Dit heeft geresulteerd in een semigestructureerd interview waarbij de volgorde van de vragen aangepast werd. De vraagstelling en thema's werden geordend volgens een tijdsequens waarbij de situatie in kaart gebracht wordt voor, tijdens en na de scheiding. Vragen die peilen naar de perceptie en de houding van de stiefmoeder komen in deze herwerkte versie continue aan bod. Voorbeelden van interviewvragen zijn: 'Wat was je eerste indruk van de stiefmoeder?', 'Hoe heb je vertrouwen gekregen in de stiefmoeder?', 'Heb je de indruk dat jullie relatie doorheen de tijd veranderd is?' en 'Wat is de sterkte van jullie gezin als je mag vergelijken met andere gezinnen die je kent waar het moeilijker verloopt?'

Tot slot is het belangrijk om op te merken dat de onderzoeker gedurende het interview en analyseren van de data aandachtig was voor enkele uitdagingen met betrekking tot de data. Door het moeilijke en gevoelige onderzoeksthema is het mogelijk dat de validiteit van de data soms beperkt is (Mortelmans, 2013). Mogelijk was er soms sociale wenselijkheid bij de respondenten wanneer zij het eigen gedrag tegenover de stiefmoeder moeten omschrijven. Echter, het overschatten van het eigen positieve gedrag en het onderschatten van het negatieve gedrag tegenover de stiefmoeder is mogelijk een onderdeel van het betekenisverleningsproces dat de handelingen van moeders binnen het gezin legitimeert. Daarnaast werden tijdens de interviews ook vragen gesteld over het verleden. Hoewel de interviewer een tijdlijn tekende, is het niet eenvoudig om gebeurtenissen accuraat in de tijd in te schatten, zeker wanneer het om pijnlijke ervaringen gaat.

Het doel van deze studie is om kennis te accumuleren over het nieuw samengesteld gezin die verder bouwt op de theorie van *maternal gatekeeping*. De data-analyse is dan ook gebaseerd op de inzichten uit de theorie van *maternal gatekeeping* (Allen & Hawkins, 1999) en het systeemtheoretisch denken (Michielsens, Van Mullingen & Steenackers, 2010; Coleman et al., 2001; Golish, 2003). Elementen uit deze theorieën worden meegenomen als *sensitizing concepts* (Mortelmans, 2013). Zo waren er codes die refereerden naar de ouderdynamiek, verwijzingen van de respondent naar haar moeder- of genderidentiteit, de zorgcapaciteiten van de betrokken sociale en biologische ouders. De verzamelde data werd verwerkt via het softwareprogramma Nvivo (Mortelmans, 2017).

---

## Moeders over stiefmoederschap

Eerst zal er gefocust worden op hoe moeders de rol en de taak van de stiefmoeder definiëren. Hierbij wordt de ambiguïteit tussen gender en moederschap duidelijk. Vervolgens wordt een typologie toegelicht die de vier strategieën van *maternal gatekee-*



*ping* beschrijven zoals deze naar voren kwamen uit de verhalen van de respondenten. Hoewel er aanwijzingen waren dat moeders doorheen de tijd hun strategie kunnen veranderen (bv. door een verandering van de stiefmoeder), werd duidelijk uit de data-analyse dat de respondenten een vrij stabiele en afgelijnde strategie lijken te volgen die bepaald wordt door twee assen: ten eerste hun evaluatie van de zorgcompetenties van de betrokken stiefmoeder en ten tweede het communicatiepatroon binnen het gezin.

### Definiëren van stiefmoederschap

In de manier waarop moeders het concept ‘stiefmoeder’ definiëren kan een duidelijke tendens opgemerkt worden waarbij het dubbele karakter van hun rol duidelijk wordt. Iedere moeder erkent de stiefmoeder als een mede-opvoeder binnen het gezin die bijstuurt of corrigeert. Er is dus een duidelijke pedagogische taak. Daarnaast is een stiefmoeder ook emotioneel ontvankelijk voor de kinderen. Dat kan ze doen door naar hen te luisteren, genegenheid te tonen, de vader te ondersteunen en zich niet op te dringen. Het belang van het kind staat centraal. Kimberley stelt als enige respondent zelfs dat een stiefmoeder ‘evenveel recht heeft’ om te helpen met de opvoeding in het gezin. Toch is het voor alle moeders belangrijk dat ze hun exclusieve rol kunnen behouden. Zorg toelaten door de stiefmoeder wordt erkend als noodzakelijk, maar is niet evident. De triadische existentiële loyaliteit blijft ook na de scheiding intact. Dit wordt inzichtelijk dankzij twee elementen die naar voren komen in het verhaal van de moeders, namelijk dat de stiefmoeder voldoende afstand dient te bewaren en dat zij een ondersteuning moet zijn voor de ex-partner.

### Trajecten van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder

Een eerste as die de strategie van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder bepaalt, is de evaluatie van de zorgcapaciteiten van de betrokken stiefmoeder. Moeders vallen terug op hun definitie van stiefmoederschap om de inspanningen van de stiefmoeder te evalueren. Hierbij wordt duidelijk dat tien van de achttien respondenten de stiefmoeder positief evalueren. Stiefmoeders die positief geëvalueerd worden door de moeder, doen niets wat de groeikansen van de kinderen zou kunnen beperken. De meeste moeders staan positief tegenover de stiefmoeder als ze ‘gewoon doet’ wat er van een stiefvader in het nieuw samengesteld gezin verwacht kan worden. Enkel van deze moeders zijn zeer positief en beschouwen de stiefmoeder als een ‘tweede mama’ voor hun kinderen omdat ze hen ‘onder haar hoede neemt’ of altijd ‘taarten bakt’ en kinderfeestjes organiseert.

Zo apprecieert Megan dat de stiefmoeder ‘ook eens tegen de vader kan schermen voor haar zoon’ en zegt Axana ‘dat ze beide zonen aan een vakantiejob geholpen heeft’. Het aannemen van een positieve houding tegenover de stiefmoeder betekent niet dat het louter om een positief verhaal gaat waarbij er helemaal geen ergernissen

voorkomen, maar het is echter wel mogelijk om de negatieve en positieve evaluatie duidelijk van elkaar te onderscheiden.

Zes van de achttien respondenten hadden een uitgesproken negatieve houding tegenover de stiefmoeder. Al deze moeders konden duidelijke transgressies aanduiden die volgens hen de ontwikkelingskansen van de kinderen beperken. Een voorbeeld van transgressie aangehaald door twee respondenten gaat over stiefmoeders die weigeren om medicatie op doktersadvies toe te dienen aan de stiefkinderen. Een ander voorbeeld, aangehaald door drie respondenten, is de ongelijke behandeling door stiefmoeders van eigen kinderen tegenover stiefkinderen, waardoor deze stiefmoeders volgens de geïnterviewde moeders niet voldoende emotioneel ontvankelijk zijn. Het is belangrijk om op te merken dat deze evaluaties eerder gevoelsmatig gebeuren op basis van de verhalen van hun kinderen. Het evalueren van de stiefmoeder is dus eerder een indirect proces dat voornamelijk teruggaat op de ervaringen van existentiële loyaliteit die moeders voelen voor hun kinderen.

Terwijl moeders met een positieve evaluatie wel de zorg willen toelaten, willen moeders met een negatieve evaluatie deze zorg liever beperken. Toch is deze evaluatie een ontoereikende factor om de variatie in poortwachtersstrategieën in de sample te verklaren. Een tweede belangrijke as die lijkt te bepalen of - en hoe - moeders interveniëren in de betrokkenheid van de stiefmoeder, is het communicatiepatroon binnen het gezin. Moeders ontvangen informatie over het gezin van de vader via de persoonlijke communicatie die ze hebben met de vader van de kinderen en via de verhalen die ze horen van hun kinderen. Bij elf van de achttien gezinnen loopt het contact met de ex-partner moeizaam. Deze communicatiepatronen kenmerken zich door een verwijtende of conflictueuze stijl tussen beide ouders waarbij zes van de elf moeders expliciet aangeven dat de vader niet voldoende betrokken is. Bij de andere zeven moeders in de steekproef is het oudersysteem na de scheiding intact gebleven. Deze ex-partners communiceren regelmatig met elkaar over de opvoeding van de kinderen.

De combinatie van deze twee assen gaf aanleiding tot de identificatie van vier strategieën van *maternal gatekeeping* ten aanzien van de stiefmoeder. Een overzicht is opgenomen in tabel 1. Iedere strategie wordt verder toegelicht.

**Tabel 1.** Strategieën van *maternal gatekeeping* op basis van de twee assen: evaluatie stiefmoeder & communicatiepatroon ex-partners

	Intact oudersysteem	Moeizaam oudersysteem
Positieve evaluatie	Management	Partnerschap
Negatieve evaluatie	Gereserveerd	Vijandschap

### *Partnerschap*

Vijf van de achttien geïnterviewde moeders volgen de partnerschapsstrategie. Deze moeders nemen een positieve houding aan tegenover de stiefmoeder. Kenmerkend

voor deze situaties is ook dat er een moeilijk contact is met de ex-partner, zoals Megan verduidelijkt:

“Dus ik was wel blij voor twee dingen dat de stiefmoeder er was. Ten eerste was mijn ex van mijn schouders. Hij was veel minder lastig tegenover mij. Hij kon ook dingen waar hij niet alleen uitgeraakte, wel vroeger belde hij daarvoor, maar een keer dat de stiefmoeder er was, dan viel dat weg. Dus voor mij was dat van ‘Oef, ben er vanaf’. En ook ik bemiddel wel tussen mijn ex en mijn zoon en ik merk dat de stiefmoeder dat ook wel kan, schermen voor mijn zoon.”

In het bovenstaande citaat haalt Megan enerzijds de meerwaarde van de stiefmoeder aan voor haar zoon, namelijk dat ze voor hem kan ‘schermen’ als er onenigheid is met de vader. Anderzijds is er ook een meerwaarde voor Megan. Hoewel er in grote lijnen wel eensgezindheid is over de manier en de inhoud van de opvoeding, is de communicatiestijl verwijtend waardoor er snel conflict ontstaat tussen de ex-partners. De komst van de stiefmoeder heeft ervoor gezorgd dat Megan in plaats van met haar ex-partner, contact opneemt met de stiefmoeder als er afspraken gemaakt moeten worden. De andere moeders die deze strategie volgen, merken ook op dat het contact tussen hen en hun ex-partner ‘gekalmemd’ is door de betrokkenheid van een stiefmoeder. Eline maakt afspraken over de kinderen met zowel de vader als de stiefmoeder en Vaik bedankte de stiefmoeder via een berichtje voor de goede zorgen. Kortom, moeders die een partnerschap aangaan met de stiefmoeder, willen het contact en de zorg van de stiefmoeder stimuleren.

### *Management*

De vijf moeders in de steekproef die deze strategie volgen, nemen een positieve houding aan ten aanzien van de stiefmoeder, maar de betrokkenheid en de zorg van de stiefmoeder wordt hier maar tot op zekere hoogte toegelaten. Er is een neutraal tot goed contact met de ex-partner, waarbij er regelmatig overleg gepland wordt over de opvoeding. Deze strategie van *maternal gatekeeping* kan het beste illustreren hoe poortwachtersgedrag gebruikt wordt om de grenzen af te bakenen en te bewaken met betrekking tot ouderschap in het nieuw samengesteld gezin. Zo gaan deze moeders overleggen met de vader over de rol en het takenpakket van de stiefmoeder. Bij een ‘overtreding’ formuleren de moeders advies over hoe problemen in de toekomst aangepakt kunnen worden. Rita maakt dit duidelijk onder volgende bewoording:

“Ik ben naar mijn ex geweest en ik heb gezegd: ‘Als hij [zoon] stout is, dan moet hij gestraft worden, geen probleem, zet hem in de hoek en als er geslagen moet worden, dan moet jij slaan of ik slaan’. Want bijvoorbeeld als oma es slaat, dan gaat hij daar nooit iets van zeggen, terwijl toen zij [stiefmoeder] geslagen had, toen had hij daar wel iets van gezegd. Dus dat het kind ook een verschil maakt in van wie hij dat aanvaardt he.”

Rita laat de zorg door de stiefmoeder toe, zo geeft ze duidelijk aan dat de stiefmoeder haar zoon wel mag corrigeren door hem bijvoorbeeld tijdelijk in de hoek te plaatsen,

maar niet door te slaan. Ook bij Marie-Charlotte had de stiefmoeder haar zoon geslagen en toen had zij de afspraak gemaakt dat geen van de ouders, biologische ouder noch stiefouder, nog zou slaan als straf. Binnen deze gezinnen wordt een escalatie van het conflict vermeden door de open en constructieve informatie in het oudersysteem.

Daarnaast wordt er van deze stiefmoeders duidelijk verwacht dat ze voldoende afstand bewaren. Adviseren met betrekking tot de opvoeding van de kinderen mag, maar er mogen geen beslissingen genomen worden. Dit wordt duidelijk via uitspraken als: 'als het over belangrijke beslissingen gaat, dan laten we er geen partners tussenkomen', 'ik verwacht niets van haar' of 'wij [ouders] gaan samen naar oudercontacten, maar zonder de partners'. In vergelijking met moeders die een partnerschap aangaan met de stiefmoeder, is de rol en het takenpakket hier duidelijker afgebakend. Deze moeders geven aan dat de stiefmoeder ook weinig kan bijdragen in de zorg omdat beide ouders op één lijn staan wat de opvoeding betreft. Dit laatste vormt een tweede verschil met de voorgaande categorie. Een derde verschil met de partnerschapsstrategie is dat er hier duidelijke verwijzingen zijn naar de moederidentiteit. Meer dan andere moeders spreken de managers met de woorden 'mijn' kinderen. Ze verwijzen ook naar het feit dat ze ondanks de scheiding 'full time' mama willen blijven en 'hun' taak ten 'volle' willen uitvoeren.

De idee dat er gedifferentieerde genderrollen bestaan binnen het gezin is hier ook aanwezig. Dit wordt duidelijk aan de hand van uitspraken als: 'een man is meer op zijn werk gefixeerd', 'als moeder scherm je meer voor je kinderen dan een man' en 'een mama is toch niet hetzelfde als een papa'. Deze moeders gaan niet alleen de rol van de stiefmoeder sturen, ook de vaders krijgen advies over hoe ze hun vaderrol kunnen opnemen.

De drie dimensies die Allen en Hawkins (1999) vastgelegd hebben als de kernfacetten van *maternal gatekeeping* komen hier op de voorgrond. De moeders als managers tonen een duidelijke parallel met de klassieke invulling van het begrip *maternal gatekeeping*, waarbij de poort tot zorg wel openstaat (Trinder, 2008), maar waarbij de handelingen van de andere opvoeders gecoördineerd worden.

#### *Gereserveerd*

Slechts twee van de achttien moeders in de sample volgen deze strategie. Kenmerkend hier is dat de moeders de aanwezigheid van de stiefmoeder negatief lijken te beoordelen maar tegelijkertijd beschikken deze moeders over heel weinig informatie om de situatie accuraat in te schatten. Dit komt enerzijds omdat de kinderen zeer weinig vertellen en anderzijds omdat het oudersysteem intact gebleven is na de scheiding. Er wordt overlegd over de belangrijkste elementen uit de opvoeding van de kinderen en de communicatiestijl is eerder bemiddelend tot conflictvermijdend. Ze ondernemen dan ook geen actie ten aanzien van de stiefmoeder, noch om de betrokkenheid te stimuleren dan wel te beperken. Deze passieve strategie van *maternal gatekeeping* toont het belang van informatiecirculatie binnen het nieuw samengesteld gezin.

Zo vertelt de zoon van Hanne weinig over de stiefmoeder, maar benadrukt hij enkel dat hij zich ongelijk behandeld voelt, bijvoorbeeld omdat hij vaak niet hetzelfde dessert krijgt als zijn stiefbroer in het gezin van de vader. Hoewel dit Hanne tegen de borst stuit, vindt zij dat het niet haar taak is om hierover iets te zeggen. Bovendien maakt Hanne ook de bedenking dat het verhaal van haar zoon een subjectieve weergave is van de gebeurtenissen in het gezin van de vader. Ze wil haar zoon daarom ook niet 'opstoken' tegen de stiefmoeder die zich over het algemeen 'op de achtergrond houdt'. Sonja weet enkel dat één van haar zonen een zeer slechte relatie heeft met de stiefmoeder, maar weet niet precies wat er gebeurd is.

### *Vijandschap*

Zes van de achttien geïnterviewde moeders ondernemen duidelijke stappen om de betrokkenheid van de stiefmoeder te beperken. Ze hebben een negatieve houding ten aanzien van de stiefmoeder doordat ze via de kinderen heel goed geïnformeerd zijn over de transgressies in het gezin van de vader. Ze zorgen voor loyaliteitsproblemen bij de kinderen, voornamelijk omdat ze zich geen volwaardig lid van het gezin voelen wanneer ze bij hun vader verblijven of doordat de stiefmoeder de capaciteiten van de moeder in vraag stelt. Daarnaast verloopt het contact met de ex-partner sinds de scheiding moeilijk.

Zo was Kimberley's zoon zeer blij toen hij hoorde dat hij in het gezin van zijn vader een halfbroertje zou krijgen. Wanneer in het gezin van de vader de halfbroer geboren wordt, mag de zoon van Kimberley niet meehelpen met de verzorging terwijl de stiefbroer in het gezin van de vader dat wel mag. Ook in het gezin van Hortensia zijn er zulke problemen. Haar kinderen mogen enkel inlegkruisjes gebruiken van het witte productgamma terwijl de biologische kinderen van de stiefmoeder het merkproduct krijgen. Dit zijn voorbeelden van transgressies die ervoor zorgen dat de kinderen zich uitgesloten voelen, daarnaast geeft het ook problemen wanneer stiefmoeders openlijk het gezag van de moeder in vraag stellen. Dit gebeurde onder andere in het gezin van Caroline met betrekking tot de ADHD-diagnose van haar dochter:

“Wel, ik was daar dus echt niet mee -, allé ja, dat is ook niet mooi naar de kinderen toe hé dat die diagnose in vraag gesteld wordt. Dus hun stiefmoeder is naar school geweest om te zeggen dat [mijn dochter] geen ADHD had. [...] Dus die leerkracht voelde zich waarschijnlijk wat verdeeld en had gezegd dat ze eigenlijk geen verschil opmerkte of dat [mijn dochter] die medicatie nu wel of niet pakt. Dus met alle gevolgen van dien, de medicatie werd afgeschaft en [mijn dochter] kon plots niet meer volgen op school.”

Deze situatie is zeer gelijkaardig aan wat er in het gezin van Elke gebeurde. Haar zoon heeft autisme en hoewel de kinderpsychiater graag medicatie wil toedienen, kan dat niet omdat de stiefmoeder niet akkoord gaat met de diagnose en geen garanties wil geven dat ze de medicatie zal toedienen. De moeders voelen zich niet erkend als ouder, maar ook de kinderen hebben het moeilijk dat beiden tegenover elkaar komen te

staan. Doordat kinderen zo uitgebreid ventileren tegen hun moeder, lijkt het erop dat ze in het conflict de biologische moeder steunen.

Deze zeer negatieve evaluatie van de stiefmoeder leidt tot verschillende soorten van interventies door de moeder. Een eerste route om de betrokkenheid van de stiefmoeder te beperken en te veranderen, is het contacteren van de ex-partner. Kenmerkend voor deze oudersystemen is dat er al een moeilijk contact was tussen de ex-partners en in alle gevallen in deze steekproef is de ex-partner en vader loyaal aan het nieuw gevormde kerngezin. De vaders treden op als poortwachter en behouden een strikte grens in de opvoeding tussen het eigen gezin en dat van de moeder.

Een tweede route en een volgende fase, zo lijkt het, is het beïnvloeden van de kinderen aangezien zij de enige connectie vormen tussen beide strikt gescheiden gezinssystemen. Dit oefent een grote druk uit op het gezin. Hoewel deze moeders aangeven dat ze aanvankelijk niet met hun kinderen over het conflict praten, hebben ze plots 'geen compassie' meer met de vader noch de stiefmoeder en 'zeggen ze het tegen de kinderen zoals het is'. Dit betekent dat de moeders in gesprek gaan met hun kinderen over wat volgens hen fout loopt in het gezin van de vader. In de plaats van enkel te luisteren, spreken ze nu ook een duidelijk waardeoordeel uit waarin ze tonen dat ze het contact liever beperken: 'mama is een oplossing aan het zoeken'.

De derde route om de betrokkenheid van de stiefmoeder te beperken, verloopt via de zoektocht naar een bondgenoot. De moeders proberen een derde 'neutrale' partij te betrekken bij de situatie die deze dan van buitenaf beoordeelt. Dit is een belangrijk verschil met de moeders die de situatie willen managen. Deze laatste schakelen geen hulpbronnen in omdat de communicatie binnen het oudersysteem in stand gebleven is. Uit de analyses blijkt dat het niet automatisch zo is dat de derde route pas gebruikt wordt wanneer de beïnvloeding via de kinderen niet succesvol is. Route twee en drie kunnen dus terzelfdertijd gehanteerd worden. Deze bondgenoten zijn vaak officiële autoriteiten zoals dokter en politie en zijn effectief in het beïnvloeden van de gezinssituatie bij de vader. Toch hoeft de betrokkenheid van een derde partij niet te betekenen dat het om een organisatie gaat die intervenueert. Familieleden worden immers ook vaak bij het conflict betrokken, hoewel de uitkomsten van deze interventies moeilijker te voorspellen en gevarieerder lijken te zijn.

---

## Discussie

In deze studie wordt het traject van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder geëxploreerd. Het theoretisch kader bouwt verder op de klassieke theorie over *maternal gatekeeping* (Allen & Hawkins, 1999) door het denkkader verder te ontwikkelen zodat het beantwoordt aan de huidige maatschappelijke context waarbij het nieuw samengesteld gezin niet langer een uitzonderlijke gezinsvorm is (Kind & Gezin, 2010). Enerzijds ligt de nadruk op de perceptie van de moeder over stiefmoederschap, anderzijds wordt er gefocust op de strategieën die moeders hanteren om zorg van de stiefmoeder toe te laten, dan wel te beperken.

Zo blijkt dat moeders terugvallen op traditionele genderideeën om betekenis toe te kennen aan de rol en de taak van de stiefmoeder. Er wordt een hoge mate van zorgzaamheid en betrokkenheid verwacht. Dit kent drie dimensies. Ten eerste moeten stiefmoeders goed zorgen voor de kinderen, daarnaast moeten ze ook de kinderen corrigeren als deze de regels overtreden en tot slot moeten ze ook een emotionele steun zijn voor de ex-partner en de kinderen. Moeders willen echter hun exclusieve rol kunnen behouden. Dit wordt duidelijk doordat moeders ook verwachten dat de stiefmoeder voldoende afstand houdt en de triadische existentiële loyaliteit binnen het nieuw samengesteld gezin respecteren. Aan de hand van deze ambigue definiëring gaan moeders de handelingen van de stiefmoeder binnen het gezin evalueren. Dat is een eerste belangrijke as om de strategie van *maternal gatekeeping* te kunnen begrijpen. Een tweede belangrijke as die de strategie lijkt te bepalen, is het communicatiepatroon tussen de ex-partners en de mate waarin er nog een oudersysteem is, waarbinnen samen overlegd wordt over de opvoeding.

Deze onderzoeksresultaten komen overeen met de bevindingen van Ganong en collega's (2015). Hoewel deze laatste studie bedoeld was om vanuit het standpunt van de moeder in kaart te brengen wat noodzakelijk is om een goed functionerend oudersysteem te onderhouden na een echtscheiding, konden de onderzoekers vaststellen dat de relatie tussen de moeder en de stiefmoeder een onderdeel kan uitmaken van hoe een oudersysteem na de scheiding georganiseerd wordt. Zo bleek dat wanneer moeders de vader als inadequate verzorger zien, moeders een bondgenoot zoeken in de betrokken stiefmoeder. Dit komt overeen met de partnerschapsstrategie zoals beschreven in deze studie. Een andere overeenkomst is dat moeders de eigen exclusieve rol willen bevestigen en behouden. Dit doen ze door duidelijke grenzen te stellen en kon in deze studie ook duidelijk herkend worden in de managementstrategie.

De managementstrategie bevat ook de kerndimensies zoals deze beschreven werden door Allen en Hawkins (1999). Naast het bevestigen van de eigen moederidentiteit en het coördineren van regels, verwezen deze moeders vaker dan anderen naar de gedifferentieerde genderrollen binnen onze maatschappij. Niet alleen de stiefmoeders maar ook de vaders in deze gezinnen krijgen opvoedingsadvies. Hier wordt duidelijk dat gender binnen het nieuw samengestelde gezin niet alleen uitgespeeld wordt om controle te verwerven over het opvoedingsdomein tegenover de vader, maar ook tegenover andere betrokken vrouwen zoals de stiefmoeder. Biologische moeders worden geacht meer expertise te hebben dan stiefmoeders om de opvoeding te bepalen. Het traditionele genderspect vevat in de klassieke theorie van *maternal gatekeeping* moet dus genuanceerd worden, ook binnenin gender spelen machtsrelaties door (West & Zimmerman, 1987).

Tot slot toonde voorgaand onderzoek (Ganong et al., 2015) aan dat moeders die de aanwezigheid van de stiefmoeder negatief evalueren, hun betrokkenheid willen beperken. Deze studie vindt een overeenkomstig resultaat, maar toont ook aan dat het evaluatieve element niet voldoende is om deze expliciet remmende strategie te begrijpen. Het communicatiepatroon en -stijl tussen de ex-partners is ook zeer belangrijk. Zo tonen de andere strategieën in deze studie duidelijk aan dat gezinnen

waar de ex-partners wel tot gezamenlijke afspraken kunnen komen met betrekking tot de opvoeding zoals bij management of gereserveerdheid, er geen betrokkenheid van een derde partij of de kinderen noodzakelijk is om nieuwe grenzen te verkrijgen. Een belangrijke aanvulling op het bestaande onderzoek is dat er in deze studie ook een zeer passieve strategie teruggevonden kan worden waarbij de moeders noch remmende noch stimulerende stappen ondernemen om de rol en taak van de stiefmoeder te veranderen. Bij deze moeders kan geen enkele van de kerndimensies van *maternal gatekeeping* herkend worden. Daarnaast is er een functionerend oudersysteem dat een strikte scheiding tussen de gezinnen hanteert.

Er zijn enkele beperkingen aan deze studie die verbonden zijn aan het beperkte tijds kader, budget en de exploratieve aard van het onderzoek. Er is wellicht geen theoretische saturatie bereikt. Meer interviews zouden de in kaart gebrachte strategieën kunnen verfijnen en de gereserveerde strategie dient zeker nog verder geëxploreerd te worden. Een tweede beperking is dat er niet gefocust kon worden op de transities binnen het gezin en de manier waarop moeders de strategie van *maternal gatekeeping* aanpassen naargelang deze veranderde context. Er waren duidelijke aanwijzingen dat moeders wel degelijk van strategie kunnen veranderen, bijvoorbeeld wanneer de stiefmoeder verandert. Daarnaast leek de puberteit van de kinderen ook voor drastische veranderingen te zorgen in de familierelaties. Een derde beperking is dat het proces van *maternal gatekeeping* enkel in kaart gebracht werd vanuit het standpunt van de moeder. Dit leek echter een eerste noodzakelijke stap om over deze theorie na te denken binnen het nieuw samengesteld gezin.

Uit de bovenstaande discussie kan geconcludeerd worden dat het zinvol is om vanuit het perspectief van *maternal gatekeeping* de dynamiek in het nieuw samengesteld gezin in kaart te brengen. Voorgaande studies wezen op het belang van de moeder en stiefmoeder als voortrekkers in de zorg voor de kinderen. Een hiaat in de literatuur was dat de verhouding tussen de bovenstaande dyade niet in detail onderzocht werd. Ondanks de ambiguïteit in het toelaten van de zorg door stiefmoeders lijken de meeste moeders bereid om 'de poort' open te laten. Interacties tussen het oudersysteem, de moeder-kindrelatie en de betekenisgeving aan culturele schema's over gender zorgen voor verschillende strategieën. Wanneer het perspectief van *maternal gatekeeping* gecombineerd wordt met een systeemvisie op gezinstransitie, dan kan het niet alleen gebruikt worden om dit theoretisch kader verder te ontwikkelen, maar ook om richting te geven aan therapeutische interventies.

Daarnaast zou het voor verder onderzoek interessant zijn om via andere onderzoeksmethoden inzicht te verwerven in de dynamiek van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder. Zo zouden er meerdere gezinsleden geïnterviewd kunnen worden of kan er gezocht worden naar een bevestiging van deze strategieën via een kwantitatief onderzoek, bijvoorbeeld door gebruik te maken van factoranalyse. Er waren ook indicaties in de data dat moeders die eveneens stiefmoeder zijn, beter dan moeders die zelf geen stiefmoeder zijn, de aanwezigheid van een stiefmoeder kunnen kaderen. Het zou dus interessant zijn om deze groepen met elkaar te vergelijken om beter te begrijpen wat de dubbele positie voor deze moeders betekent en hoe dat gezinsrelaties beïnvloedt.



Professionals die nieuw samengestelde gezinnen begeleiden, moeten moeders erkenning geven voor hun betrokkenheid bij het belang van de kinderen en ook die exclusieve positie als moeder benoemen. Daarnaast is het ook interessant om expliciet na te denken met biologische ouders over de relatie die ze hebben en verwachten van de stiefouders die betrokken zijn bij de opvoeding van de kinderen. Voor gezinsbegeleiding is het een meerwaarde dat deze studie aantoont dat een stiefmoeder een kracht en ondersteuning kan zijn, niet alleen voor de kinderen en de ex-partner, maar ook voor de moeder. Er kan dus afgetoetst worden of moeders toenadering tot de stiefmoeder al overwogen hebben. Tot slot is het belangrijk om rekening te houden met het netwerk, zowel formeel als informeel, waarbinnen het gezin deze transities doormaakt.

## Bibliografie

- Algemene directie Statistiek en Economische informatie. (2014). *Huwelijken, echtscheidingen en samenwonen*. (B.F. Government, redacteur), opgeroepen op december 13, 2014 van Statistics Belgium: <http://statbel.fgov.be>.
- Allen, S. M. & Hawkins, A. J. (1999). Maternal gatekeeping: mothers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of marriage and family*, 61, 199-212.
- Coleman, M., Fine, M. A., Ganong, L. H., Downs, K. & Pauk, N. (2001). When you're not the Brady Bunch: Identifying perceived conflicts and resolution strategies in stepfamilies. *Personal Relationships*, 8, 55-73.
- Fagan, J. & Barnett, M. (2003). The relationship between maternal gatekeeping, parental competence, mother's attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of family issues*, 24, 1020-1043.
- Ganong, L. & Coleman, M. (2017). The Dynamics of Parenting in Stepfamilies. In *Stepfamily Relationships* (pp. 125-142). Springer, Boston, MA.
- Ganong, L. H., Coleman, M. & Jamison, T. (2011, april). Patterns of Stepchild - Stepparent Relationship Development. *Journal of Marriage and Family*, 73(2), 396-413.
- Ganong, L., Coleman, M., Jamison, T. & Feistman, R. (2015). Divorced mothers' coparental boundary maintenance after parents repartner. *Journal of Family Psychology*, 29(2), 221.
- Gaunt, R. (2008, Maart). Maternal Gatekeeping: Antecedents and Consequences. *Journal of Family Issues*, 3(29), 373-395.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine Publishing Company.
- Glorieux, I. & Van Tienoven, T. P. (2016). *Gender en Tijdsbesteding: De (on)wankelbaarheid van genderstereotypen 1999, 2005 en 2013*. Brussel: Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.
- Golish, T. D. (2003). Stepfamily communication strengths: understanding the ties that bind. *Human Communication Research*, 29, 41-80.
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University.
- Henry, P. J. & McCue, J. (2009, maart). The experience of nonresidential stepmothers. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(3), 185-205.
- Kind & Gezin. (2010). *Het kind in Vlaanderen*. Vlaamse Overheid. Brussel: Vlaamse Overheid.
- Kind & Gezin. (2014). *Het kind in Vlaanderen*. Vlaamse Overheid. Brussel: Vlaamse Overheid.

- Kind & Gezin. (2016). *Het kind in Vlaanderen*. Vlaamse Overheid. Brussel: Vlaamse Overheid.
- Kulik, L. & Tsoref, H. (2010). The entrance to the maternal garden: Environmental and personal variables that explain maternal gatekeeping. *Journal of Gender Studies*, 19(3), 263-277.
- Krasner, B. & Joyce, A. (2010). Elementen van toegewijde verbintenis. In M. Michielsens, W. van Mullingen & L. Hermkens (Red.), *Leren over leven in loyaliteit: over contextuele hulpverlening* (10<sup>de</sup> druk ed., Vol. Deel 1, pp. 66-70). Leuven, België: Uitgeverij Acco.
- Levin, I. (1997). The stepparent role from a gender perspective. *Marriage & Family Review*, 26(1-2), 177-190.
- McBride, B. A., Brown, G. L., Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B. & Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family relations*, 54, 360-372.
- Michielsens, M., Van Mullingen, W. & Steenackers, M. (2010). Contextuele hulpverlening in de praktijk. In M. Michielsens, W. van Mulligen & L. Hermkens (Red.), *Leren over leven in loyaliteit: over contextuele hulpverlening* (10<sup>de</sup> druk ed., Vol. Deel 1, pp. 23-27). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (4<sup>de</sup> druk ed.). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Mortelmans, D. (2017). *Kwalitatieve analyse met NVivo* (2<sup>e</sup> herwerkte druk). Leuven: Acco.
- Orchard, A. L. & Solberg, K. B. (1999). Expectations of the stepmother's role. *Journal of Divorce and Remarriage*, 31(1-2), 107-123.
- Pasley, K. & Garneau, C. (2012). Remarriage and stepfamily life. In Walsh, F. (red.), *Normal family processes: graving diversity and complexity* (4<sup>de</sup> oplage, pp. 149 -171). Guilford Press.
- Puhlman, D. J. & Pasley, K. (2013). Rethinking maternal gatekeeping. *Journal of family theory & review*, 5(3), 176-193.
- Reger, J. (2001). Motherhood and the construction of feminist identities: variations in a women's movement organization. *Sociological inquiry*, 71, 85-110.
- Schmeeckle, M. (2007, februari). Gender dynamics in stepfamilies: adult stepchildren's views. *Journal of Marriage and Family*, 69(1), 174-189.
- Sodermans, A. & Vanassche, S. (2015). Twintig jaar co-ouderschap in Vlaanderen: een stand van zaken. *Sociologos*, 36(4), 384-392.
- Sodermans, A., Vanassche, S. & Matthijs, K. (2013). Post-divorce custody arrangements and binuclear family structures of Flemish adolescents. *Demographic Research*, 25(15), 421-432.
- Schoppe-Sullivan, S. J., Altenburger, L. E., Lee, M. A., Bower, D. J. & Kamp Dush, C. M. (2015). Who are the gatekeepers? Predictors of maternal gatekeeping. *Parenting*, 15(3), 166-186.
- Trinder, L. (2008, oktober). Maternal gate closing and gate opening in postdivorce families. *Journal of Family Issues*, 29(10), 1298-1324.
- Vanassche, S. & Matthijs, K. (2013). Verblijfsco-ouderschap en de relaties tussen ouders en stiefouders. *Relaties en nieuwe gezinnen*, 3(4), 1-33.
- Vanassche, S., Sodermans, A. & Matthijs, K. (2011). Gezinsrelaties na ouderlijke scheiding: ouders, kinderen en nieuwe partners. In D. Mortelmans, I. Pasteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel & C. Van Peer (eds.), *Scheiding in Vlaanderen*, Chapt. 7, (pp. 153-168). Leuven: Acco.
- Weaver, S. E. & Coleman, M. (2010). Caught in the middle: Mothers in stepfamilies. *Journal of social and personal relationships*, 27(3), 305-326.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.

**Abstract**

This study explores the trajectory of maternal gatekeeping to the stepmother. This theoretical setting tries to actualize the classic theory of maternal gatekeeping (Allen & Hawkins, 1999) by developing a framework that answers to the current societal context of which the post-divorce/ new formed family is an integral part (Kind & Gezin, 2010).

On the one hand, the emphasis is on the perception of mothers about step motherhood. There is an ambiguity when ideas about motherhood (Hay, 1996) and gender roles (Reger, 2001) are not coordinated. On the other hand, this study focuses on how the definition about step motherhood is used by mothers to evaluate their presence. It is being investigated which factors give rise to certain strategies of maternal gatekeeping (partnership, manager, detachment, enmity).

These motivations and interventions are mapped on the basis of eighteen in-depth interviews with mothers. The families involved have different post-divorce accommodation arrangements, but mainly the children spent as much time with their father as with their mother. These families found themselves in different phases of the divorce procedure. The interviews were conducted in three different data collection rounds wherein the method of the grounded theory (Glaser & Strauss, 1967) was followed.

**Keywords**

post-divorce/new formed family, maternal gatekeeping, motherhood, stepmotherhood, gender